

Міністерство освіти і науки України
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

ГОРДАШ АНДРІЙ МИКОЛАЙОВИЧ

УДК 378.018.8:373.5.011.3-051:74](043.3)

**ФОРМУВАННЯ ОСНОВ ХУДОЖНЬОЇ МАЙСТЕРНОСТІ
МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА
У ПРОЦЕСІ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ**

13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Умань – 2020

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано в Уманському державному педагогічному університеті імені Павла Тичини, Міністерство освіти і науки України.

Науковий керівник – кандидат педагогічних наук, доцент
Пічкур Микола Олександрович,
Уманський державний педагогічний університет
імені Павла Тичини, професор кафедри
образотворчого мистецтва.

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор
Черкасов Володимир Федорович,
Центральноукраїнський державний педагогічний
університет імені Володимира Винниченка,
завідувач кафедри музичного мистецтва
і хореографії;

кандидат педагогічних наук
Полудень Лілія Іванівна,
Черкаський національний університет імені Богдана
Хмельницького, старший викладач кафедри
образотворчого та декоративно-прикладного
мистецтва.

Захист відбудеться «10» квітня 2020 р. о 12 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 74.053.01 в Уманському державному педагогічному університеті імені Павла Тичини за адресою: 20300, м. Умань, вул. Садова, 2.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини за адресою: 20300, м. Умань, вул. Садова, 2.

Автореферат розісланий «6» березня 2020 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

С. В. Совгіра

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. У сучасних умовах соціально-економічних і культурних трансформацій динамічні процеси реформування і модернізації системи вищої мистецької освіти відбуваються у напрямі підвищення рівня професійної майстерності фахівців образотворчих спеціальностей, до когорти яких належить і художник-педагог. У закладах загальної середньої освіти його діяльність поступово втрачає свою функціональність у контексті гармонійного розвитку школярів, зокрема формування їхньої здатності до естетичного засвоєння світу та його перетворення за законами краси, що задекларовано в Концепції художньо-естетичного виховання учнів у загальноосвітніх навчальних закладах (2004) та в Концепції «Нова українська школа» (2015). Причиною цього є пріоритет педагогічного і недооцінювання художньо-творчого складників фахової підготовки майбутніх учителів образотворчого мистецтва.

Наразі актуалізується проблема формування не лише педагогічної, але і художньої майстерності майбутніх учителів образотворчого мистецтва у процесі фахової підготовки. Адже у своїй єдності вони є чинником професійного поступу впродовж усього життя. Це узгоджується з провідними положеннями впровадження інноваційних засад сучасної парадигми мистецької освіти, що відображено в Національній стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 року (2013), Законах України «Про вищу освіту» (2014), «Про освіту» (2017).

Феномен художньої майстерності завжди перебував у центрі теорії і практики образотворчого мистецтва. Про це свідчать праці О. Альохіна, Д. Кардовського, В. Фаворського, П. Чистякова та інших відомих художників минулого. За радянської доби проблема формування основ художньої майстерності майбутніх учителів образотворчого мистецтва була предметом кількох вузькоспеціалізованих досліджень (Т. Безгодова, Ж. Кенесаріна, Н. Косенко). Згодом коло наукових інтересів щодо неї значно розширилося завдяки розгортанню діяльності естетико-філософських (Ю. Афанасьєв, В. Жуковський, В. Личковах та ін.), культурологічних (В. Овчарук, О. Опанасюк, С. Черепанова та ін.), мистецтвознавчих (О. Петрова, О. Роготченко, Ю. Юхимик та ін.), психолого-мистецьких (В. Кардашов, С. Коновець, І. Пастир та ін.), мистецько-освітніх (О. Отич, Т. Паньок, Н. Сулаєва та ін.) та художньо-педагогічних студій (Д. Кудренко, М. Пічкур, І. Туманов та ін.).

Науковці сучасності активно досліджують як системні (наприклад, естетична культура (Г. Сотська), художньо-творча компетентність (О. Семенова), художньо-професійні вміння (А. Марченко), творчий розвиток (І. Демченко, С. Коновець)), так і окремі характеристики особистості майбутнього вчителя образотворчого мистецтва: творчі здібності (О. Кайдановська, О. Музика, Л. Покровщук), художньо-естетичний смак (А. Линовицька, А. Лушина, В. Черкасов) тощо. Усі вони є важливими складниками художньої майстерності, що в аспекті її цілісності становить проблемне поле педагогічної науки.

Нині увага дослідників (В. Бабіак, В. Оверчук, Р. Шмагало та ін.) зосереджена на формуванні основ художньої майстерності майбутніх учителів образотворчого мистецтва на засадах виключно академічного підходу, що в умовах інформатизації фахової підготовки обмежує можливості застосування комплексної методології її організації. Зокрема, нівелюється мистецько-освітнє значення поєднання

традиційної та інноваційної художньо-педагогічних парадигм, що неодмінно має стати універсалиєю ефективного функціонування сучасної арт-школи з її системним забезпеченням науково-концептуалізованими змістовими та методичними репрезентаціями.

На тлі актуальності порушеної проблеми в теорії і практиці вищої школи мають місце нерозв'язані суперечності між:

- вимогами суспільства щодо гармонійного розвитку покоління учнівської молоді та недостатнім рівнем готовності майбутніх учителів образотворчого мистецтва виконувати відповідні художньо-педагогічні функції;

- необхідністю ґрунтовного дослідження проблеми формування основ художньої майстерності майбутніх учителів образотворчого мистецтва у процесі фахової підготовки та незначною кількістю відповідних науково-теоретичних і методичних напрацювань;

- потребою системно охоплювати освітній процес формування основ художньої майстерності майбутніх учителів образотворчого мистецтва на засадах поліпарадигмальності та його фрагментарністю чи вибірковістю.

З урахуванням суспільного, культурно-освітнього та педагогічного значення процесу оволодіння художньою майстерністю майбутніми вчителями образотворчого мистецтва, недостатнього теоретичного і методичного опрацювання проблеми формування її основ на етапі фахової підготовки та суперечностей, що виникли в теорії і практиці вищої школи, темою дисертаційної роботи обрано: **«Формування основ художньої майстерності майбутніх учителів образотворчого мистецтва у процесі фахової підготовки».**

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дослідження обраної проблеми виконано згідно з планом діяльності Регіонального науково-творчого центру мистецької освіти і художньої майстерності факультету мистецтв та завданнями наукової теми кафедри образотворчого мистецтва Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини «Вплив мистецтва на розвиток особистісних якостей майбутнього вчителя образотворчого мистецтва» (номер державної реєстрації 0111 U 007542). Тему дисертації затверджено вченою радою Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини (протокол № 7 від 22.12.2015) та узгоджено на засіданні Міжвідомчої ради з координації досліджень у галузі освіти, педагогіки і психології (протокол № 7 від 29.11.2016).

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати й експериментально перевірити педагогічні умови формування основ художньої майстерності майбутніх учителів образотворчого мистецтва у процесі фахової підготовки.

Гіпотеза дослідження. Формування основ художньої майстерності майбутніх учителів образотворчого мистецтва у процесі фахової підготовки буде ефективнішим у разі дотримання таких педагогічних умов: сприяння засвоєнню студентами цінностей художньої майстерності шляхом виховання стійкої потреби у цілеспрямованому художньому вишколі та стимулювання бажання стати справжнім художником-майстром; арт-педагогічний супровід фахової підготовки майбутніх художників-педагогів із використанням традиційних та інноваційних методів

навчання образотворчого мистецтва; рефлексія художності студентських навчально-творчих робіт на засадах ситуативної та іміджевої самопрезентації.

У дисертації визначено такі **завдання дослідження**:

1. З'ясувати ступінь розробленості проблеми, розкрити зміст ключових понять та теоретичні основи дослідження.

2. Уточнити сутність, специфіку і компоненти основ художньої майстерності майбутніх учителів образотворчого мистецтва, визначити критерії, показники і схарактеризувати рівні їх сформованості.

3. Здійснити діагностику сформованості основ художньої майстерності у майбутніх учителів образотворчого мистецтва.

4. Розробити й апробувати модель формування основ художньої майстерності майбутніх учителів образотворчого мистецтва у процесі фахової підготовки.

5. Обґрунтувати й експериментально перевірити педагогічні умови формування основ художньої майстерності майбутніх учителів образотворчого мистецтва у процесі фахової підготовки.

Об'єкт дослідження – фахова підготовка майбутніх учителів образотворчого мистецтва в закладах вищої освіти.

Предмет дослідження – педагогічні умови формування основ художньої майстерності майбутніх учителів образотворчого мистецтва.

Методи дослідження. Для успішного виконання поставлених завдань на різних етапах наукової роботи використано комплекс методів: *теоретичні* – аналітичний огляд естетико-філософської, мистецтвознавчої, культурологічної та психолого-педагогічної літератури – для визначення ступеня розробленості порушеної проблеми; аналіз і синтез, індукцію і дедукцію, порівняння й узагальнення, структурування і систематизацію – для уточнення ключових понять дослідження; моделювання з метою розроблення й обґрунтування моделі формування основ художньої майстерності майбутніх учителів образотворчого мистецтва у процесі фахової підготовки; *емпіричні* – педагогічну діагностику (анкетування, тестування, експертне оцінювання продуктів навчально-творчої діяльності) – для характеристики рівнів сформованості основ художньої майстерності студентів; педагогічний експеримент (констатувальний, формувальний, контрольний) – для визначення стану сформованості основ художньої майстерності майбутніх учителів образотворчого мистецтва; *статистичні* – якісний аналіз, кількісне оброблення й зіставлення одержаних емпіричних даних та інтерпретацію результатів дослідження – для доведення достовірності та підтвердження ефективності дослідно-експериментальної роботи.

Експериментальна база дослідження. Дослідно-експериментальну роботу проведено на базі Барського гуманітарно-педагогічного коледжу імені Михайла Грушевського, ДВНЗ «Криворізький державний педагогічний університет», Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка, Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини, Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії. На різних етапах у дослідженні брали участь 335 студентів (експериментальна група склала 160, контрольна – 175 осіб) і 20 викладачів фахових дисциплін.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що:

– *уперше* обґрунтовано педагогічні умови формування основ художньої майстерності майбутніх учителів образотворчого мистецтва у процесі фахової підготовки (сприяння засвоєнню студентами цінностей художньої майстерності шляхом виховання стійкої потреби у цілеспрямованому художньому вишколі та стимулювання бажання стати справжнім художником-майстром; арт-педагогічний супровід фахової підготовки майбутніх художників-педагогів із використанням традиційних та інноваційних методів навчання образотворчого мистецтва; рефлексія художності студентських навчально-творчих робіт на засадах ситуативної та іміджевої самопрезентації); розроблено модель формування основ художньої майстерності майбутніх учителів образотворчого мистецтва у процесі фахової підготовки, що складається з нормативно-цільового (соціальний запит на високий професіоналізм художника-педагога, чинні освітні документи і вимоги до фаху, його особиста потреба у володінні основами художньої майстерності, мета і завдання їх формування), методологічного (парадигми, підходи, принципи), процесуального (етапи та педагогічні умови), організаційно-методичного (зміст фахових дисциплін, спецпрактикумів і вечірньої студії, форми, методи, технології і засоби) та результативного блоків (підвищення рівня сформованості основ художньої майстерності); визначено компоненти (мотиваційно-ціннісний, перцептивно-когнітивний, праксеологічно-вольовий) основ художньої майстерності майбутніх учителів образотворчого мистецтва, критерії, показники та рівні їх сформованості;

– *уточнено* зміст понять «художня майстерність», «формування основ художньої майстерності»; сутність і специфіку основ художньої майстерності майбутніх учителів образотворчого мистецтва;

– *удосконалено* форми, методи і технології фахової підготовки майбутніх учителів образотворчого мистецтва, спрямованої на формування основ художньої майстерності;

– *подальшого розвитку* набули теоретичні положення щодо формування основ художньої майстерності майбутніх учителів образотворчого мистецтва в контексті інтеграції традиційних та інноваційних мистецько-освітніх підходів і парадигм.

Практичне значення отриманих результатів дослідження полягає в розробленні і практичному використанні в освітньому процесі закладів вищої освіти діагностичного інструментарію для виявлення рівнів сформованості основ художньої майстерності у майбутніх учителів образотворчого мистецтва; в оновленні змісту традиційних настановних лекцій у межах програм фахових дисциплін («Рисунок», «Живопис», «Скульптура» і «Композиція») питаннями з аксіології художньої майстерності, а також їх проведенні із застосуванням пояснювального, проблемного і візуалізованого методів та технологій скрайбінгу; в організації і проведенні методичного семінару «Досвід творчої самореалізації вчителя образотворчого мистецтва у виставковій діяльності»; упровадженні в освітній процес спецпрактикумів «Копіювання художніх творів за зразками», «Технологія цифрового образотворчого мистецтва», моніторингу результативності їх студіювання за технологічним арсеналом паперових і цифрових папок «портфоліо» та

вечірньої студії «Акмеологія художньої майстерності» з використанням функцій майстер-класу.

Результати дослідження можуть бути використані у процесі образотворчої підготовки майбутніх фахівців мистецьких спеціальностей, зокрема для вдосконалення навчальних програм, підготовки лекцій, написання посібників, підручників та методичних рекомендацій, а також із метою підвищення кваліфікації вчителів образотворчого мистецтва у системі післядипломної педагогічної освіти.

Матеріали дослідження *впроваджено* в освітній процес Барського гуманітарно-педагогічного коледжу імені Михайла Грушевського (довідка № 129 від 14.05.2019 р.), ДВНЗ «Криворізький державний педагогічний університет» (довідка № 09/1-250/3 від 16.05.2019 р.), Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка (довідка № 726-33/03 від 04.06.2019 р.), Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії (довідка № 243 від 06.05.2019 р.), Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини (довідка № 1092/03 від 27.05.2019 р.).

Особистий внесок автора: у статті «Базис художньої майстерності й освітні орієнтири його формування у майбутнього художника-педагога» (у співавторстві з М. Пічкуром (2017)) визначено образотворчий базис художньої майстерності (внесок автора 60 %); у статті «Фактори становлення основ художньої майстерності майбутніх фахівців з образотворчого мистецтва» (у співавторстві з М. Пічкуром (2018)) аргументовано зовнішні і внутрішні фактори становлення основ художньої майстерності (внесок автора 65 %); у публікації «Специфіка художньої майстерності вчителя образотворчого мистецтва і професійного митця» (у співавторстві з М. Пічкуром (2018)) окреслено специфіку художньої майстерності вчителя образотворчого мистецтва (внесок автора 50 %).

Апробація результатів дослідження. Основні положення та результати дослідження обговорювалися і доповідалися на науково-практичних конференціях та семінарах різного рівня, а саме: *міжнародних* – «Неперервна педагогічна освіта ХХІ століття: досвід, інновації, тенденції» (Київ; 2017; 2018; 2019); «Естетичні засади розвитку педагогічної майстерності викладачів мистецьких дисциплін» (Умань, 2018; 2019); «Мистецтво у нелінійному просторі» (Тернопіль, 2018); «Формальна і неформальна освіта в діахронному вимірі педагогіки добра Івана Зязюна» (Полтава, 2018); «Мистецтво в реаліях сучасної освіти» (Полтава, 2018); «Професійна мистецька освіта і художня культура: виклики ХХІ століття» (Київ, 2018; 2019); «Молодь, освіта, наука та мистецтво» (Умань, 2018); «Модернізація сучасного освітнього середовища: проблеми та перспективи» (Умань, 2018); «Теоретико-методологічні аспекти мистецької освіти: здобутки, проблеми та перспективи» (Умань, 2018); «Мистецька освіта в європейському соціокультурному просторі ХХІ століття» (Мукачеве, 2018); «Функції дизайну у сучасному світі: виміри 2019» (Суми, 2019); *всеукраїнських* – «Молодь, освіта, наука і мистецтво» (Умань, 2017); «Традиції та новітні технології у розвитку сучасного мистецтва» (Черкаси, 2018); «Формування творчих здібностей студентів мистецьких спеціальностей в освітньому просторі ЗВО» (Херсон, 2018); «Сучасне мистецтво: науково-методичний та практичний аспекти» (Умань, 2018); *регіональних* –

«Формування і розвиток ключових та предметних компетентностей учнів у процесі реалізації державного стандарту освітньої галузі “Мистецтво”» (Умань, 2018).

Основні результати дослідження обговорено на засіданнях кафедри образотворчого мистецтва та наукових конференціях Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини (2016–2019 рр.).

Публікації. Результати дослідження висвітлено в 14 публікаціях (11 одноосібних), серед яких: 7 статей, які відображають основні наукові результати дослідження (з них 2 – у зарубіжних фахових виданнях), 7 – апробаційного характеру.

Структура та обсяг дисертації. Робота складається зі вступу, 3 розділів, висновків до розділів, висновків, списку використаних джерел (341 найменування, із них – 27 іноземною мовою), 18 додатків на 66 сторінках. Загальний обсяг роботи становить 320 сторінок, із них 208 сторінок – основний текст. Робота містить 14 таблиць і 7 рисунків.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дослідження, її зв'язок із науковими програмами, планами, темами, визначено мету, завдання, об'єкт, предмет наукового пошуку; сформульовано гіпотезу, окреслено комплекс методів дослідження; розкрито наукову новизну і практичне значення одержаних результатів; наведено відомості про впровадження, особистий внесок здобувача, апробацію результатів дослідження, публікації, структуру й обсяг дисертації.

У **першому розділі** – *«Теоретичні аспекти формування основ художньої майстерності майбутніх учителів образотворчого мистецтва у процесі фахової підготовки»* – з'ясовано ступінь розробленості проблеми; уточнено зміст ключових понять дослідження; розкрито традиційний та інноваційний підходи, мистецько-освітні парадигми формування основ художньої майстерності майбутніх учителів образотворчого мистецтва у процесі фахової підготовки.

Установлено, що ступінь розробленості проблеми формування основ художньої майстерності майбутніх учителів образотворчого мистецтва у процесі фахової підготовки є недостатнім, оскільки дослідження, котрі безпосередньо стосуються порушеної проблеми (Т. Безгодова, Ж. Кенесаріна, Н. Косенко), є надто вузькоспеціалізованими. Наукові праці, у яких досліджуються певні інтегративні якості художника-педагога, зокрема художньо-творча компетентність (О. Семенова), естетична культура (Г. Сотська), не цілком пов'язані із феноменологією художньої майстерності. Дослідження, що відображають часткові професійно-особистісні характеристики студентів-образотворців, зокрема художній смак (А. Линовицька, А. Лушина, В. Черкасов), творчі здібності (О. Кайдановська, О. Музика, Л. Покровщук), є фрагментарними щодо формування основ художньої майстерності. Констатовано, що наявні наукові доробки не презентують усєї повноти термінологічного тезаурусу категорії «художня майстерність».

Студіювання наукових праць (Ю. Афанасьєв, А. Лосєв, Н. Нікітіна, Ю. Юхимик та ін.) дало змогу з'ясувати, що поняття «художня майстерність» бере свій початок з античної філософії, у якій склалося три підходи: натуралістичний, вольовий та раціональний. Перший охоплює природне підґрунтя виникнення

ремесла, мистецтва і науки; другий – волю вищого космогонічного порядку і гармонії, що диктує природовідповідну продуктивну виробничу, художню та пізнавальну діяльність людини; третій – достатньо вмотивовану і свідомо проєктовану дію для матеріального забезпечення буття. За такою методологією критеріями для позначення сутності художньої майстерності визнаються технологічність, ейдологічність і телеологічність.

Уточнено феноменологію терміна «художня майстерність», що охоплює синтез лінгвістичного, історіографічного, естетичного, мистецтвознавчого, логічного, психологічного та педагогічного епістемологічних локусів аналітичного розгляду ключових термінолексичних одиниць стосовно категорій художності, образності, естетичності, мистецькості, ремісництва та супровідних понять: «якість», «досконалість», «витонченість», «шедевр», «штучність», «віртуозність», «умілість», «вправність», «артистизм», «смак», «геній», «талант», «спокуса», «досвід», «основи майстерності», «супермайстерність», «метамайстерність».

На підґрунті аналізу змісту відповідних дефініцій, що містяться в публікаціях С. Безклубенка, В. Жуковського, Г. Карцевої, В. Мовчан та інших авторів, запропоновано авторську інтерпретацію поняття «художня майстерність» – як провідної професійно-індивідуальної якості митця у вимірах його непересічного естетичного смаку, талановитості, геніальності, умілості, вправності, ремісничості, мистецькості, артистизму, досвідченості та здатності захоплено продукувати об'єктивно-ціннісні твори, що мають провідні ознаки художності, естетичності, образності, досконалості, витонченості, шедевральності.

Аналіз наукових публікацій (В. Бабіяк, І. Красюк, Г. Падалка, І. Туманов та ін.) щодо специфічних проблем мистецької освіти дав змогу теоретично обґрунтувати концепт «формування основ художньої майстерності майбутніх учителів образотворчого мистецтва», під яким розуміємо понятійний базис методологічних засад освітньої діяльності специфічної щодо фаху художника-педагога арт-школи, функціонування якої забезпечує інтеграцію традиційних та інноваційних підходів і на поліпарадигмальній основі гарантує високу результативність навчання, виховання і творчого розвитку студентів у системі фахової підготовки, організованої за акмеологічними принципами усвідомлення мистецьких цінностей, цілепокладання і регуляції художньої діяльності та використання відповідної методичної системи.

З опорою на художньо-педагогічну спадщину відомих теоретиків і практиків образотворчого мистецтва (В. Іттен, В. Кандинський, Д. Кардовський, К. Малевич, І. Репін, П. Чистяков та ін.) розкрито традиційний підхід до формування основ художньої майстерності майбутніх учителів образотворчого мистецтва у процесі фахової підготовки, що ґрунтується на активному використанні методів копіювання, наслідування, імітування, колажування; дотриманні принципу дуалістичної основи мистецтва в єдності його духовно-емоційного і наукового складників; неухильному збереженні і примноженні арт-педагогічних цінностей академізму.

Студіювання наукових праць теоретиків сучасного мистецтва (С. Єрохін, Д. Лопес, М. Мітчелл, Ю. Палласмаа та ін.) і новітніх положень теорії та методики мистецької освіти (В. Вітман, О. Вуль, Л. Гусева, О. Казакова та ін.) дало змогу

експлікувати інноваційний підхід до формування основ художньої майстерності майбутніх учителів образотворчого мистецтва у процесі фахової підготовки, яким передбачено опанування графічного, живописного, формотворного і композиційного різновидів художньої майстерності за такою технологічною етапністю: нагромадження візуально-інформаційних артефактів; генерування авторського задуму різножанрових художніх творів електронного формату; виконання навчально-творчих завдань із цифрового образотворчого мистецтва із застосуванням художньо-інструментальних засобів комп'ютерних арт-програм.

Вивчення філософських, мистецтвознавчих і художньо-педагогічних наукових джерел уможливило генералізацію методології міметичної (наслідування природи), класичної (уподібнення зразкам), модерністської (осучаснення) та інформаційно-технологічної (цифровізація) мистецько-освітніх парадигм. Установлено, що перші три парадигми традиційні, оскільки в них художність позначає усталену сутність самого мистецтва в його теоретичному і практичному аспектах. Четверта парадигма інноваційна, адже в ній виявляються нові особливості художності (процесуальність, провокативність, парадоксальність, відкритість), що зумовлено дією чинника абсолютної свободи продукування художніх творів «алгоритмічного», «розумного», «наукового» і «штучно-інтелектуального» форматів. Мімезис відповідає канонічному підходу до формування основ художньої майстерності; класика – академічному; модерн – етнокультурному, культурно-синтетичному, діяльнісно-розвивальному й евристичному; інформаційно-технології – креативному.

У другому розділі – *«Моніторинг сформованості основ художньої майстерності майбутніх учителів образотворчого мистецтва»* – уточнено сутність, специфіку і компоненти основ художньої майстерності майбутніх учителів образотворчого мистецтва, визначено критерії, показники та схарактеризовано рівні їх сформованості; здійснено діагностику сформованості основ художньої майстерності у майбутніх учителів образотворчого мистецтва.

На основі порівняльного аналізу змісту образотворчого базису в наявних дефініціях художньої майстерності, що містяться у науково-педагогічних працях Є. Громова, А. Лушиної, В. Оверчук, О. Семенової, О. Чурсіна та інших авторів, уточнено сутність художньої майстерності стосовно професійного митця і художника-педагога. У фахівця з образотворчого мистецтва ця професійна якість позначається розвиненим естетичним сприйняттям об'єктів і явищ довкілля та художньої культури, художньо-естетичним смаком, здатністю мислити образами, глибоко розуміти специфіку мови мистецтва, вправно оперувати його засобами і технічними прийомами та за їх допомогою досягати високої художності й оригінальності твору. Доведено, що це визначення також стосується художника-педагога, оскільки він належить до категорії фахівців з образотворчого мистецтва. Специфіку його художньої майстерності позначено вмінням продукувати дидактично значущі та об'єктивно ціннісні твори, що засвідчують віртуозне володіння педагогічним малюнком, різними графічними, живописними, формотворними й оздоблювальними техніками.

На підставі критичного осмислення структурного контексту феномену «основи художньої майстерності», частково розкритого в дисертаціях

Ж. Кенесаріної та Н. Косенко, а також таких суміжних особистісно-професійних якостей художника-педагога, як творчі здібності (О. Музика), художній смак (А. Линовичка, А. Лушина), художньо-творча компетентність (О. Семенова), естетична культура (Г. Сотська), уточнено, що основи художньої майстерності майбутніх учителів образотворчого мистецтва охоплюють мотиваційно-ціннісний, перцептивно-когнітивний та праксеологічно-вольовий компоненти.

Згідно з окресленими компонентами, визначено критерії і показники сформованості основ художньої майстерності майбутніх учителів образотворчого мистецтва. Мотиваційно-ціннісний компонент має такі критерії та відповідні показники: інтерес до базових цінностей художньої майстерності (всеохопний, широкий, вузький); бажання засвоїти основи художньої майстерності (істинне, обумовлене, ситуативне); прагнення стати справжнім художником-майстром (іманентне, ідентифікаційне, трансцендентне). Перцептивно-когнітивний компонент розкривають такі критерії і показники: архетип візуально-естетичного сприйняття образно-інтерпретаційний, емоційно-споглядальний, пасивно-поверховий); художньо-естетичний смак (вишуканий, розбіжний, примітивний); обсяг засвоєних знань з образотворчого мистецтва (значний, достатній, мінімальний). Практично-вольовий компонент охоплює такі критерії і показники: образотворча вправність (віртуозна, уміла, аматорська); активність навчально-творчої діяльності (суперактивна, середня, пасивна); сила волі до художнього вишколу (непохитна, тверда, слабка).

Ступінь сформованості основ художньої майстерності майбутніх учителів образотворчого мистецтва диференційовано на фаховий, опорний і первинний рівні.

Фаховий рівень характеризується тим, що студенти здатні виявляти всеохоплюючу широту інтересу до базових цінностей художньої майстерності, істинне бажання засвоїти її основи та іманентне прагнення стати справжнім художником-майстром. Їм притаманний образно-інтерпретаційний архетип візуально-естетичного сприйняття, вишуканий художньо-естетичний смак та значний обсяг засвоєних знань з образотворчого мистецтва. Вони мають віртуозну образотворчу вправність, перебіг їхньої навчально-творчої діяльності суперактивний, сила волі до художнього вишколу – непохитна.

Опорний рівень засвідчує те, що для майбутніх учителів образотворчого мистецтва характерні: широкий інтерес до базових цінностей художньої майстерності, обумовлений вияв бажання засвоїти її основи та ідентифікаційне прагнення стати справжнім художником-майстром. Вони мають емоційно-споглядальний архетип візуально-естетичного сприйняття, розбіжний художньо-естетичний смак і достатній обсяг засвоєних знань з образотворчого мистецтва. Їм властиві: уміла образотворча вправність, середня активність навчально-творчої діяльності і тверда сила волі до ретельної підготовки.

Первинний рівень позначається тим, що майбутні вчителі образотворчого мистецтва демонструють вузький інтерес до базових цінностей художньої майстерності, ситуативне бажання засвоїти її основи та трансцендентне прагнення стати справжнім художником-майстром. У них помітно виражений пасивно-поверховий архетип візуально-естетичного сприйняття, примітивний художньо-

естетичний смак та мінімальний обсяг засвоєних знань з образотворчого мистецтва. Їхня образотворча вправність аматорська, навчально-творча діяльність пасивна, сила волі до художнього всеобучу слабка.

У процесі діагностики сформованості основ художньої майстерності майбутніх учителів образотворчого мистецтва використано низку методик за компонентами та їх критеріями: для мотиваційно-ціннісного – авторські анкети оцінки відповідних характеристик; для перцептивно-когнітивного – авторські ілюстративні тести «Угрупування фотозображень», «Мій художньо-естетичний смак» та тести з теоретико-практичних основ рисунку і перспективи (О. Семенова), живопису і кольорознавства (О. Музика), композиції (М. Пічкур), скульптури і пластичної анатомії (Л. Базильчук); для праксеологічно-вольового – експертне оцінювання якості виконання програмних завдань із рисунку, живопису, скульптури і композиції, авторські анкети самооцінки вольових диспозицій за шкалою полярних профілів.

Окреслені діагностичні методики покладено в основу проведення констатувального етапу експерименту, аналіз результатів якого засвідчив, що за мотиваційно-ціннісним, перцептивно-когнітивним і праксеологічно-вольовим компонентами основ художньої майстерності та відповідними кожному з них критеріями первинний рівень їх сформованості переважав у студентів експериментальної і контрольної груп без значної різниці кількісної приналежності до нього. За підсумками співбесіди із залученими до дослідження експертами та викладачами фахових дисциплін з'ясовано основну причину такого стану: недосконалість фахової підготовки майбутніх учителів образотворчого мистецтва в закладах вищої освіти, що пов'язано з тенденцією до поступової втрати художньо-педагогічних цінностей академічного навчання і недостатнім його інтегруванням з інноваційними підходами до формування основ художньої майстерності майбутніх учителів образотворчого мистецтва.

У третьому розділі – *«Оптимізація процесу формування основ художньої майстерності майбутніх учителів образотворчого мистецтва в системі фахової підготовки»* – розроблено й апробовано модель, обґрунтовано й експериментально перевірено педагогічні умови формування основ художньої майстерності майбутніх учителів образотворчого мистецтва у процесі фахової підготовки; проаналізовано результати дослідно-експериментальної роботи.

На основі врахування моделей, що містяться в дотичних до порушеної проблеми дослідженнях (В. Бойчук, Д. Кудренко, Г. Кузьменко, А. Линовицька, О. Семенова), розроблено модель формування основ художньої майстерності майбутніх учителів образотворчого мистецтва у процесі фахової підготовки, що інтегрує п'ять блоків (рис. 1).

Нормативно-цільовий блок об'єднує: соціальний запит на високий професіоналізм учителя образотворчого мистецтва, чинні освітні документи і вимоги до фаху, особисту потребу студентів у володінні основами художньої майстерності; мету (сформувані у студентів основи художньої майстерності); завдання (умотивувати студентів до оволодіння основами художньої майстерності, навчити грамоти з образотворчого мистецтва, підвищити якість навчально-творчих робіт за критеріями художності).

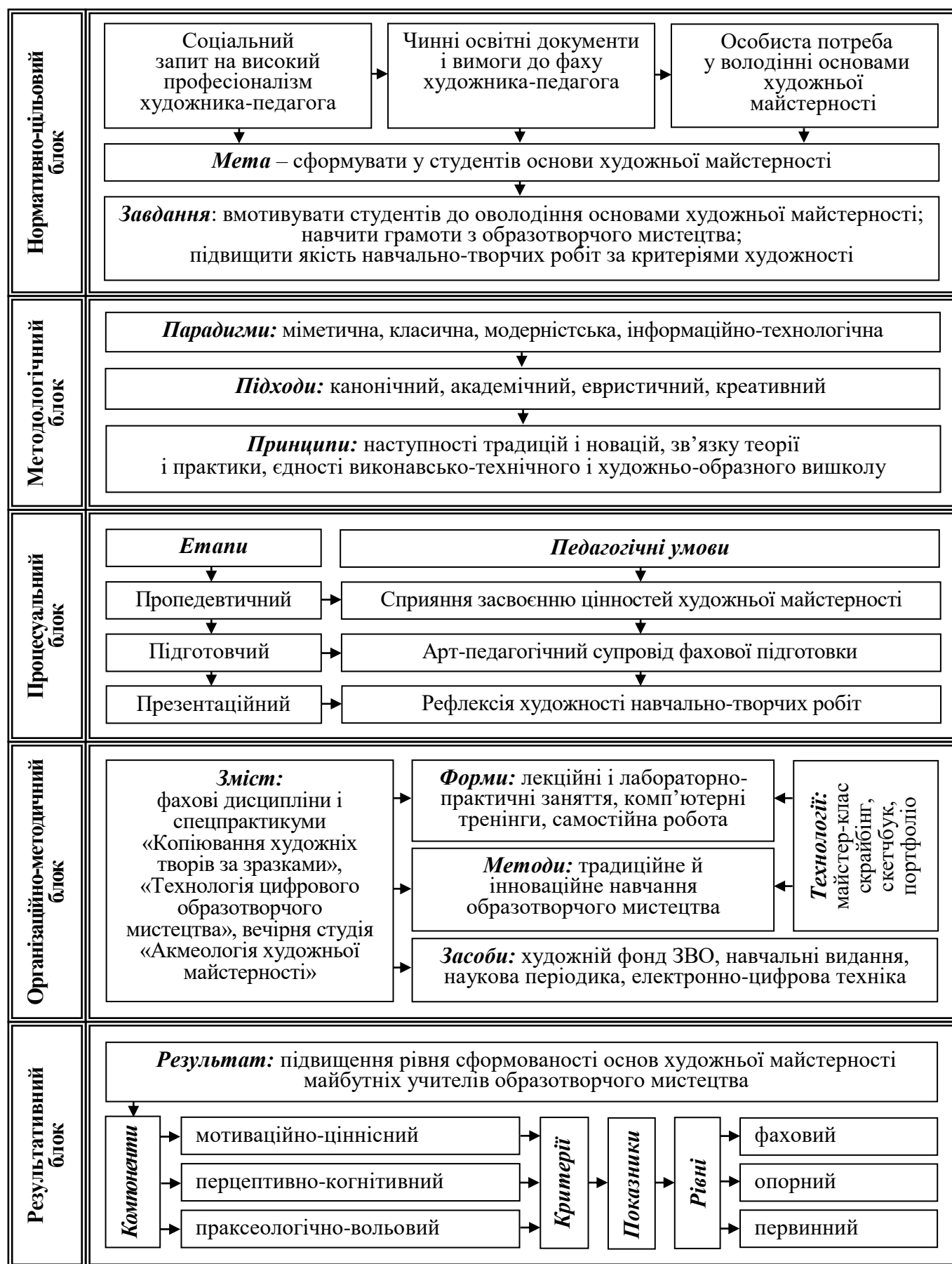

Рис. 1. Модель формування основ художньої майстерності майбутніх учителів образотворчого мистецтва у процесі фахової підготовки

Методологічний блок репрезентує парадигми (міметичну, класичну, модерністську, інформаційно-технологічну), підходи (канонічний, академічний, евристичний, креативний), принципи (наступності традицій і новацій, зв'язку теорії і практики, єдності виконавсько-технічного і художньо-образного вишколу).

Процесуальний блок містить етапи (пропедевтичний, підготовчий, презентаційний) та педагогічні умови (сприяння засвоєнню студентами цінностей художньої майстерності шляхом виховання стійкої потреби у цілеспрямованому художньому вишколі та стимулювання бажання стати справжнім художником-майстром; арт-педагогічний супровід фахової підготовки майбутніх художників-педагогів із використанням традиційних та інноваційних методів навчання образотворчого мистецтва; рефлексія художності студентських навчально-творчих робіт на засадах ситуативної та іміджевої самопрезентації).

Організаційно-методичний блок охоплює зміст (фахових дисциплін: «Рисунок», «Живопис», «Скульптура» і «Композиція»; спецпрактикумів: «Копіювання художніх творів за зразками», «Технологія цифрового образотворчого мистецтва»; вечірньої студії «Акмеологія художньої майстерності»); форми (лекційні і лабораторно-практичні заняття, комп'ютерні тренінги, самостійну роботу); методи (традиційне й інноваційне навчання образотворчого мистецтва); технології (майстер-клас, скрайбінг, скетчбук, портфоліо); засоби (художній фонд закладів вищої освіти, навчальні видання, наукову періодику, електронно-цифрову техніку).

Результативний блок моделі демонструє компоненти (мотиваційно-ціннісний, перцептивно-когнітивний, праксеологічно-вольовий), критерії, показники, рівні (фаховий, опорний, первинний) та результат (підвищення рівнів сформованості основ художньої майстерності майбутніх учителів образотворчого мистецтва).

Окреслену модель апробовано в ході формувального експерименту з урахуванням наявних зовнішніх і внутрішніх факторів, що сприяють ефективному перебігу процесу фахової підготовки, водночас поетапно реалізовано педагогічні умови формування основ художньої майстерності майбутніх учителів образотворчого мистецтва.

На пропедевтичному етапі реалізовано першу педагогічну умову – сприяння засвоєнню майбутніми вчителями образотворчого мистецтва цінностей художньої майстерності шляхом виховання стійкої потреби у цілеспрямованому художньому вишколі та стимулювання бажання стати справжнім художником-майстром. Для цього зміст традиційних настановних лекцій із фахових дисциплін («Рисунок», «Живопис», «Скульптура» і «Композиція») оновлено питаннями з аксіології художньої майстерності. Їх проведено з використанням пояснювального, проблемного і візуалізованого методів та технологій скрайбінгу (скрайбінг-презентація, відео-скрайбінг, онлайн-скрайбінг, комп'ютерний та комбінований скрайбінг). На цьому етапі у формі круглого столу проведено методичний семінар «Досвід творчої самореалізації вчителя образотворчого мистецтва у виставковій діяльності».

На підготовчому етапі реалізовано другу педагогічну умову – арт-педагогічний супровід фахової підготовки майбутніх учителів образотворчого мистецтва з використанням традиційних та інноваційних методів навчання образотворчого мистецтва, спрямованих на формування у них основ художньої

майстерності. На заняттях спецпрактикуму «Копіювання художніх творів за зразками» організовано навчальне копіювання взірців високохудожніх творів, що відповідають змісту фахових дисциплін («Рисунок», «Живопис», «Скульптура» і «Композиція») та навчально-творчої практики на пленері. У процесі студіювання спецпрактикуму «Технологія цифрового образотворчого мистецтва» студенти нагромаджували візуальні матеріали (електронні репродукції творів, ілюстровані алгоритми роботи, композиційні схеми тощо), використовували художньо-технічні ресурси цифрового образотворчого мистецтва (інструментарій комп'ютерних арт-програм, графічні планшети, сканери, цифрові фотоапарати, мобільні пристрої) та проєктні методи у продукуванні різножанрових художніх творів електронного формату. У ході його викладання на сучасному обладнанні за коментарем викладача продемонстровано відеофільми про роботу художників над творами.

На заняттях вечірньої студії «Акмеологія художньої майстерності», залежно від програмних завдань фахових дисциплін та індивідуальних особливостей студентів, використано функції майстер-класу (колективну співтворчість, інструктаж, шоу, тренінг, презентацію, менеджмент, самореалізацію та арт-терапію). До роботи залучено студентів, яких диференційовано на академічні категорії: «відсталі», «стабільні», «випереджальні». Для них визначено конкретні завдання, виконання яких супроводжувалося використанням технології паперового й електронного скетчбуку.

На презентаційному етапі формувального експерименту реалізовано третю педагогічну умову – рефлексію художності навчально-творчих робіт на засадах ситуативної (представлення творів для поточного контролю, оцінювання й обговорення викладачами й однокурсниками) та іміджевої (презентація на семестровому перегляді всіх аудиторних і самостійних робіт, їх оцінювання художньою комісією й обговорення разом зі студентським колективом та відбір найкращих зразків для експонування на виставках різних рівнів) самопрезентації, а також моніторингу оволодіння студентами основами художньої майстерності за технологічним арсеналом паперових і цифрових папок «портфоліо».

Згідно з результатами емпіричної частини дослідження, з'ясовано, що сформованість основ художньої майстерності майбутніх учителів образотворчого мистецтва за всіма критеріями на фаховому рівні більше зросла в експериментальній групі (ЕГ), ніж у контрольній (КГ).

Динаміку рівнів сформованості основ художньої майстерності майбутніх учителів образотворчого мистецтва ілюструє таблиця 1.

Таблиця 1

Динаміка рівнів сформованості основ художньої майстерності майбутніх учителів образотворчого мистецтва за результатами констатувального та формувального етапів експерименту

Рівні	Експериментальна група					Контрольна група				
	Констатувальний експеримент		Формувальний експеримент		Приріст	Констатувальний експеримент		Формувальний експеримент		Приріст
	абс.	у %	абс.	у %		абс.	у %	абс.	у %	
Фаховий	27	16,9	53	33,1	+ 16,2	29	16,6	43	24,6	+ 8,0
Опорний	57	35,6	69	43,1	+ 7,5	62	35,4	65	37,1	+ 1,7
Первинний	76	47,5	38	23,8	- 23,7	84	48,0	67	38,3	- 9,7

Так, порівняно з констатувальним етапом, в ЕГ кількість студентів із фаховим рівнем стала більшою на 16,2 %; із опорним – на 7,5 %; із первинним – на 23,7 % менше. Кількість студентів КГ із фаховим рівнем збільшилася на 8,0 %; із опорним – на 1,7 %; із первинним рівнем – зменшилася на 9,7 %.

Для доведення достовірності одержаних емпіричних даних використано методику кутового перетворення Фішера, за якою визначено статистичну розбіжність між результатами констатувального та формувального етапів експерименту, що в ЕГ становила цифрове значення 2,92 (зона значущості); у КГ – 1,25 (зона незначущості).

Зіставлення статистичних даних та якісний аналіз результатів констатувального і формувального етапів експерименту засвідчило значне зростання рівнів сформованості основ художньої майстерності студентів експериментальної групи, у контрольній – незначне зростання. Це є доказом достатньої ефективності педагогічних умов формування основ художньої майстерності майбутніх учителів образотворчого мистецтва у процесі фахової підготовки та підтвердженням висунутої гіпотези, досягнення поставленої мети й успішного виконання завдань дослідження.

ВИСНОВКИ

У дисертації запропоновано теоретико-методичне розв'язання проблеми формування основ художньої майстерності майбутніх учителів образотворчого мистецтва у процесі фахової підготовки. Результати проведеного теоретичного пошуку й дослідно-експериментальної роботи підтвердили гіпотезу і послугували підставою для низки аргументованих висновків:

1. З'ясовано ступінь розробленості порушеної проблеми. Установлено, що в наявних наукових працях досліджено процес становлення особистості художника-педагога, окремі аспекти його професійної діяльності (естетична культура, художньо-творча компетентність, творчі здібності, художній смак тощо), що засвідчує фрагментарність відображення теорії і методики формування основ художньої майстерності майбутніх учителів образотворчого мистецтва у процесі фахової підготовки. Зокрема, у них бракує ґрунтовного аналізу феномену художньої майстерності, усієї повноти визначення його термінологічного тезаурусу в загальнонауковому і мистецько-освітньому контекстах.

Розкрито феноменологію художньої майстерності, що становить єдність термінолексичних одиниць стосовно понять художності, образності, естетичності, мистецькості, ремісництва та відповідних супровідних категорій: «якість», «досконалість», «витонченість», «шедевр», «штучність», «віртуозність», «умілість», «вправність», «артистизм», «смак», «геній», «талант», «спокуса», «досвід», «основи майстерності», «супермайстерність», «метамайстерність».

Уточнено сутність поняття «художня майстерність» як провідної професійно-індивідуальної якості митця у вимірах його непересічного естетичного смаку, талановитості, геніальності, умілості, вправності, ремісничості, мистецькості, артистизму, досвідченості та здатності захоплено продукувати об'єктивно-ціннісні твори, що мають провідні ознаки художності, естетичності, образності, досконалості, витонченості, шедевральності.

Обґрунтовано концепт «формування основ художньої майстерності майбутніх учителів образотворчого мистецтва», під яким розуміємо понятійний базис методологічних засад освітньої діяльності специфічної щодо фаху художника-педагога арт-школи, функціонування якої забезпечує наступність традиційних та інноваційних підходів і на поліпарадигмальній основі гарантує високу результативність навчання, виховання і творчого розвитку студентів у системі фахової підготовки, організованої за акмеологічними принципами усвідомлення мистецьких цінностей, цілепокладання і регуляції художньої діяльності та використання відповідної методичної системи.

Розкрито традиційний підхід до формування основ художньої майстерності майбутніх учителів образотворчого мистецтва, що ґрунтується на активному використанні методів копіювання, наслідування, імітування, колажування; дотриманні принципу дуалістичної основи мистецтва в єдності його духовно-емоційного і наукового складників; неухильному збереженні і примноженні художньо-педагогічних цінностей академізму. Інноваційним підходом передбачено опанування графічного, живописного, формотворного і композиційного різновидів художньої майстерності за такою технологічною етапністю: нагромадження візуальних електронно-інформаційних артефактів; генерування авторського задуму різножанрових художніх творів електронного формату; виконання навчально-творчих завдань із цифрового образотворчого мистецтва із застосуванням художньо-інструментальних засобів комп'ютерних арт-програм.

Генералізовано методологію міметичної, класичної, модерністської та інформаційно-технологічної мистецько-освітніх парадигм. Установлено, що міметична, класична і модерністська парадигми є традиційними, оскільки в них художність позначає усталену сутність самого мистецтва в його теоретичному і практичному аспектах. Інформаційно-технологічна парадигма – інноваційна, адже в ній художність має віртуальні ознаки. Установлено, що мімезис відповідає канонічному підходу до формування основ художньої майстерності; класика – академічному; модерн – етнокультурному, культурно-синтетичному, діяльнісно-розвивальному й евристичному; інформаційні технології – креативному підходу.

2. Уточнено сутність основ художньої майстерності, що позначається розвиненим естетичним сприйняттям об'єктів і явищ довкілля та художньої культури, художньо-естетичним смаком, здатністю мислити образами, глибоко розуміти специфіку мови мистецтва, вправно оперувати його засобами і технічними прийомами і за їх допомогою досягати високої художності й оригінальності твору. Специфіка цієї якості у майбутніх учителів образотворчого мистецтва полягає в умінні продукувати дидактично значущі та об'єктивно цінні твори, що засвідчують віртуозне володіння педагогічним малюнком, різними графічними, живописними, формотворними й оздоблювальними техніками.

Основи художньої майстерності майбутніх учителів образотворчого мистецтва охоплюють мотиваційно-ціннісний, перцептивно-когнітивний та праксеологічно-вольовий компоненти, за якими визначено критерії і показники їх сформованості. Мотиваційно-ціннісний компонент має такі критерії та відповідні показники: інтерес до базових цінностей художньої майстерності (всеохопний, широкий, вузький); бажання засвоїти основи художньої майстерності (істинне, обумовлене, ситуативне); прагнення стати справжнім художником-майстром (іманентне,

ідентифікаційне, трансцендентне). Перцептивно-когнітивний компонент розкривають такі критерії і показники: архетип візуально-естетичного сприйняття образно-інтерпретаційний, емоційно-споглядальний, пасивно-поверхневий); художньо-естетичний смак (вишуканий, розбіжний, примітивний); обсяг засвоєних знань з образотворчого мистецтва (значний, достатній, мінімальний). Праксеологічно-вольовий компонент охоплює такі критерії і показники: образотворча вправність (віртуозна, уміла, аматорська); активність навчально-творчої діяльності (суперактивна, посередня, пасивна); сила волі до художнього вишколу (непохитна, тверда, слабка).

Диференційовано три рівні сформованості основ художньої майстерності майбутніх учителів образотворчого мистецтва: фаховий, опорний, первинний.

3. Здійснено діагностику сформованості основ художньої майстерності майбутніх учителів образотворчого мистецтва, якою передбачено констатувальний етап експерименту. Аналіз його результатів засвідчив, що за мотиваційно-ціннісним, перцептивно-когнітивним і праксеологічно-вольовим компонентами основ художньої майстерності та відповідними кожному з них критеріями первинний рівень їх сформованості переважав у студентів експериментальної і контрольної груп без значної різниці кількісної приналежності до нього. З'ясовано основну причину такого стану: недосконалість фахової підготовки майбутніх учителів образотворчого мистецтва в закладах вищої освіти, що пов'язано з тенденцією до поступової втрати художньо-педагогічних цінностей академічного навчання і недостатнім його інтегруванням з інноваційними підходами до формування основ художньої майстерності майбутніх учителів образотворчого мистецтва.

4. Розроблено й апробовано модель формування основ художньої майстерності майбутніх учителів образотворчого мистецтва у процесі фахової підготовки, що охоплює нормативно-цільовий (соціальний запит на високий професіоналізм художника-педагога, чинні освітні документи і вимоги до фаху, його особисту потребу у володінні основами художньої майстерності та мету і завдання їх формування), методологічний (парадигми, підходи, принципи), процесуальний (етапи та педагогічні умови), організаційно-методичний (зміст фахових дисциплін, спецпрактикумів і вечірньої студії, форми, методи, технології і засоби) та результативний блоки (підвищення рівня сформованості основ художньої майстерності).

5. Обґрунтовано й реалізовано педагогічні умови формування основ художньої майстерності майбутніх учителів образотворчого мистецтва у процесі фахової підготовки: сприяння засвоєнню студентами цінностей художньої майстерності шляхом виховання стійкої потреби у цілеспрямованому художньому вишколі та стимулювання бажання стати справжнім художником-майстром; арт-педагогічний супровід фахової підготовки майбутніх художників-педагогів із використанням традиційних та інноваційних методів навчання образотворчого мистецтва; рефлексія художності студентських навчально-творчих робіт на засадах ситуативної та іміджевої самопрезентації. Реалізація першої умови супроводжувалася студіюванням фахових дисциплін за їх оновленим аксіологією художньої майстерності змістом із використанням пояснювального, проблемного і візуалізованого методів і технологій скрайбінгу, а також проведенням методичного семінару з питань виставкової діяльності. Друга умова реалізувалася через

проведення занять копіювального і технолого-цифрового спецпрактикумів та вечірньої студії «Акмеологія художньої майстерності», що відповідали тематиці змістових модулів програм фахових дисциплін і були забезпечені відеофільмами, сучасним обладнанням, комплексом інтерпретаційних і проєктних методів навчання, технологій скетчбуку та майстер-класу. Третю умову впроваджено на основі використання поточного і семестрового колективного оцінювання та моніторингу оволодіння основами художньої майстерності за технологічним арсеналом паперових і цифрових папок «портфоліо».

Ефективність педагогічних умов доведено результатами формувального етапу експерименту: кількість студентів із фаховим рівнем сформованості основ художньої майстерності в експериментальній групі, порівняно з констатувальним етапом, збільшилася на 16,2 %; із опорним – на 7,5 %; із первинним – зменшилася на 23,7 %. Кількість студентів контрольної групи з фаховим рівнем збільшилася на 8,0 %; із опорним – на 1,7 %; із первинним – зменшилася на 9,7 %.

Порівняльний аналіз результатів констатувального і формувального етапів експерименту показав значне зростання рівнів сформованості основ художньої майстерності студентів експериментальної групи, у контрольній – незначне зростання, що є доказом достатньої ефективності педагогічних умов формування основ художньої майстерності майбутніх учителів образотворчого мистецтва у процесі фахової підготовки та підтвердженням висунутої гіпотези, досягнення поставленої мети дослідження й успішного виконання його завдань.

Дослідження не вичерпує всіх аспектів порушеної проблеми. Перспектива подальших наукових пошуків убаачається в аналізі, узагальненні й адаптації до сучасних умов мистецької освіти в Україні зарубіжного досвіду формування основ художньої майстерності майбутніх учителів образотворчого мистецтва.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, у яких опубліковано основні наукові результати дисертації

1. Гордаш А. М., Пічкур М. О. Базис художньої майстерності й освітні орієнтири його формування у майбутнього художника-педагога. *Научен вектор на Балканите*. 2017. № 1. С. 5–8.

2. Гордаш А. М. Античні витоки категорії художньої майстерності в сучасному тезаурусі мистецької освіти. *Актуальні питання мистецької освіти та виховання*. 2018. Вип. 1 (8). С. 11–21.

3. Гордаш А. М. Когнітивні чинники становлення художньої майстерності фахівців галузі мистецтва. *Актуальні питання мистецької педагогіки*. 2018. Вип. 7. С. 29–35.

4. Гордаш А. М. Шлях до вершин художньої майстерності майбутнього вчителя образотворчого мистецтва. *Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету*. 2018. Вип. 18. С. 156–166.

5. Пічкур М. О. Гордаш А. М. Фактори становлення основ художньої майстерності майбутніх фахівців з образотворчого мистецтва. *Jurnalul științific al duniării*. 2018. № 1. С. 30–34.

6. Гордаш А. М. Генералізація арт-парадигм в освітній методології становлення основ художньої майстерності митця. *Проблеми освіти*. Київ, 2019. Вип. 91. С. 115–123.

7. Гордаш А. М. Мистецько-освітня концептуалізація категорії «художня майстерність». *Естетика і етика педагогічної дії: збірник наукових праць*. 2019. Вип. 19. С. 74–88.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації

8. Гордаш А. М. Актуальність проблеми формування основ художньої майстерності майбутнього художника-педагога. *Молодь, освіта, наука і мистецтво: зб. матеріалів IV Всеукр. наук.-метод. Інтернет-семінару з міжнар. участю* (Умань, 23 листоп. 2017 р.). Умань: Візаві, 2017. С. 40–44.

9. Гордаш А. М., Пічкур М. О. Специфіка художньої майстерності вчителя образотворчого мистецтва і професійного митця. *Естетичні засади розвитку педагогічної майстерності викладачів мистецьких дисциплін: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф.* (Умань, 19–20 квіт. 2018 р.). Умань: АЛМІ, 2018. С. 39–43.

10. Гордаш А. М. Психолого-педагогічні умови формування основ художньої майстерності майбутнього вчителя образотворчого мистецтва. *Неперервна педагогічна освіта XXI століття: зб. матеріалів XV Міжнар. педагогічно-мистецьких читань пам'яті проф. О. П. Рудницької* (Київ, 6–7 груд. 2017 р.). Київ: Талком, 2018. Вип. 1 (13). С. 205–209.

11. Гордаш А. М. Роль творчої самостійності у формуванні основ художньої майстерності майбутнього вчителя образотворчого мистецтва. *Мистецтво у нелінійному просторі: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф.* (Тернопіль, 25 жовт. 2018 р.). Тернопіль: Ред.-вид. від. ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2018. С. 56–59.

12. Гордаш А. М. Формування основ художньої майстерності майбутніх фахівців з образотворчого мистецтва на педагогічних засадах арт-школи. *Традиції та новітні технології у розвитку сучасного мистецтва: зб. матеріалів V Всеукр. наук. конф.* (Черкаси, 30 листоп. 2018 р.). Черкаси: Видавець Третяков О. М., 2018. С. 31–33.

13. Гордаш А. М. Значущість канонічної й академічної дидактики у формуванні основ художньої майстерності майбутнього художника-педагога. *Неперервна педагогічна освіта XXI століття: зб. матеріалів XVI Міжнар. педагогічно-мистецьких читань пам'яті проф. О. П. Рудницької* (Київ, 6 груд. 2018 р.). Київ: Талком, 2019. Вип. 2 (14). С. 101–104.

14. Гордаш А. М. Провідні чинники оновлення методології сучасної художньо-педагогічної освіти. *Естетичні засади розвитку педагогічної майстерності викладачів мистецьких дисциплін: матеріали II Міжнар. наук.-практ. конф.* (Умань, 18–19 квіт. 2019 р.). Умань: Візаві, 2019. С. 36–45.

АНОТАЦІЇ

Гордаш А. М. Формування основ художньої майстерності майбутніх учителів образотворчого мистецтва у процесі фахової підготовки. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти. Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини, Умань, 2020.

Дисертація містить результати розв'язання проблеми формування основ

художньої майстерності майбутніх учителів образотворчого мистецтва у процесі фахової підготовки. З'ясовано актуальність і ступінь розробленості проблеми, розкрито сутність ключових понять і теоретичні основи дослідження. Визначено компоненти, критерії і показники основ художньої майстерності та схарактеризовано й діагностовано рівні їх сформованості. Розроблено й апробовано модель, що охоплює нормативно-цільовий, методологічний, процесуальний, організаційно-методичний і результативний блоки. Обґрунтовано й експериментально перевірено педагогічні умови формування основ художньої майстерності: сприяння засвоєнню студентами цінностей художньої майстерності шляхом виховання стійкої потреби у цілеспрямованому художньому вишколі та стимулювання бажання стати справжнім художником-майстром; арт-педагогічний супровід фахової підготовки майбутніх художників-педагогів із використанням традиційних та інноваційних методів навчання образотворчого мистецтва; рефлексія художності студентських навчально-творчих робіт на засадах ситуативної та іміджевої самопрезентації.

Ключові слова: фахова підготовка, майбутні вчителі, образотворче мистецтво, художня майстерність, основи художньої майстерності, формування, модель, педагогічні умови.

Hordash A. M. The Fundamentals to Artistic Skills Formation of Would-be Teachers of Fine Arts in the Specific Training Process. – Manuscripted scientific qualification paper.

Thesis for the Candidate degree in Pedagogical Sciences, specialty 13.00.04 – Theory and Methods of Professional Education. Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University, Uman, 2020.

The thesis describes the results of theoretical classification and practical decision task of the fundamentals to artistic skills formation of would-be teachers of fine arts in the specific training process. The significance of the problem has been explained, the development level proved. The sense of the following concepts has been specified: “artistic skills”, “artistic skills formation of would-be teachers of fine arts”.

The traditional approach to artistic skills formation of would-be teachers of fine arts has been demonstrated. It is based on the following: the active use of copying, imitating and collaging methods; following the principal of arts dual origin in combination with its spiritual and emotional and scientific elements; its consistent preservation and multiplying of academism artistic and pedagogical values. The innovative approach shows the knowledge extension of graphic, painting, formative and composite artistic skills variants according to the following technological stages: accumulation of visual electronic and informative artifacts; author’s generation of different electronic literary works; performance of educational and creative tasks of digital fine arts, using artistic and instrumental modes of computer art-programmes.

The methodology of mimetic, classical, modern, information and technological artistic and educational paradigms has been generalized. The author has identified that the mimetic, classical and modern nominations are traditional because their artistic elements show the important sense of the definite art in its theoretical and practical aspects. Information and technological paradigm is innovative, as its artistic elements show virtual features. Mimetic paradigm corresponds with canonic approach to the fundamentals of

artistic skills formation; classical – with academic approach; modern – with ethnical and cultural, cultural and synthetic, operative and developmental and heuristic; information and technological – with creative approach.

The components (valuative and motivated, perceptive and cognitive, praxeological and volitional), criteria and indexes of artistic skills formation of would-be teachers of fine arts have been outlined; their formative levels (professional, structure-bearing and primary) have been described.

The model of the artistic skills formation of would-be teachers of fine arts in the specific training process has been developed and approved. It includes legal and target-oriented (social orientation to high professional skills of an artist-teacher, current educational papers and requirements towards the occupation, his personal need to obtain the fundamentals to artistic skills, target and objectives of their formation), methodological (art-paradigms objectivation into the process of specific training and its organization based on the appropriate approaches and principals), procedural (stages and pedagogical conditions), organizational and methodological (the content of specific subjects, special practical lessons and evening classes, forms, methods, techniques and tools) and resultant blocks (dynamics of the fundamentals to artistic skills formatting levels).

Pedagogical conditions of fundamentals to artistic skills formation of would-be teachers of fine arts in the specific training process have been justified and realized: the students' obtaining promotion of artistic skills values via educating stable need for intentional artistic training and the promotion of the desire to become a true artist-professional; art-pedagogical accompaniment of a would-be artist-teacher's specific training based on the succession providing of traditional and innovative methods of fine arts teaching; reflexing of students' artistic skill in their educational and creative works originated with situation and image self-presentation. The first condition realization was followed by specific subjects studying according to the renewed axiology of artistic skills content, using explanatory, problem and visual methods and scribing technologies, including the methodological seminar on exhibition performance; the second condition realization – via the lessons of copying and technological and digital practical lessons and the evening class “Acmeology of artistic skills”. They corresponded with the content modules of specific subjects' programs, and were provided with videos, modern equipment, the complex of interpretive and design teaching methods, sketchbook technologies and master class; the third condition – based on the use of the current and term general estimation and monitoring of fundamentals to artistic skills obtaining with technological basis of paper and digital “portfolio” folders.

The pedagogical conditions effectiveness has been explained by the forming experiment: the experimental group student's number, those who touched the professional level of artistic skills basis formation, compared to the ascertaining stage, has increased by 16,2 %, structure-bearing – by 7,5 %, primary – has reduced by 23,7 %. The control group student's number having a professional level has increased by 8,0 %, structure-bearing – by 1,7 %, primary – has reduced by 9,7 %. This information has been proved by the appropriate statistic calculation in accordance with the Fisher's method of angular transformation.

Key words: specific training, would-be teachers, fine arts, artistic skills, fundamentals to artistic skills, formation, model, pedagogical conditions.

Видається в авторській редакції

Підписано до друку 28.02.2020 р. Формат 60x84/16.

Папір офсетний. Ум. друк. арк. 0,9

Тираж 120 прим. Замовлення № 054

Видавничо-поліграфічний центр «Візаві»

20300, м. Умань, вул. Садова, 2

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи

ДК № 2521 від 08.06.2006.

тел. (04744) 4-64-88, 4-67-77, (067) 104-64-88

vizavi-print.jimdo.com

e-mail: vizavisadova@gmail.com